

Prof. Dr. Süheyl BATUM
Prof. Dr. Didem YILMAZ
Doç. Dr. Serkan KÖYBAŞI

ANAYASA HUKUKU

TEMEL KAVRAMLAR
VE
GENEL ESASLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
-------------	-----

ANAYASA HUKUKU KAVRAMI

I. Tanım.....	1
II. Anayasa Hukukunun Metodolojisi.....	2
III. Anayasa Hukuku Her Şeyden Önce Bir “Hukuk” mudur?	7
IV. Hukukun Dalları (Bölümleri) ve “Anayasa Hukuku”	12
V. Anayasa Hukukunun “Hukuksallaşma” Süreci.....	15
VI. Anayasa Hukuku Sadece “Anayasanın” Hukuku mudur?	18
VII. Anayasa Hukuku ve Anayasal Sistem ilişkisi	21
VIII. Demokratik Siyasal Sistemlerin Ayırt Edici Niteliği.....	30
IX. Anayasal Sistem ve Unsurları.....	33
X. Anayasa Hukukunun Kaynakları.....	37

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETİ KURAN VE SINIRLAYAN ANAYASA

I. Siyasal İktidar ve Devlet Kavramları.....	45
A. Siyasal İktidar Kavramı.....	47
1. Siyasal İktidar Tanımı – Unsurları.....	48
2. Siyasal İktidarın Özelliği.....	51
3. Siyasal İktidarın Meşruluğu Kavramı	52
a) Meşruluk (Meşruiyet) Olgusu	54
b) Meşru İktidar Türleri ya da Siyasal İktidarın Kaynakları55	
i. Kuvvet Teorisi.....	56
ii. Teokratik (İlahi) Görüş.....	58
aa. Doğaüstü İlahi Hukuk Anlayışı.....	61
bb. İlahi Hukuk Anlayışındaki Değişim	62
iii. Demokratik Görüş.....	63
aa. Doğal Hukuk Kavramı (ya da Anlayışı)	64

bb. “Toplum Sözleşmesi” Kavramı ve Farklı Sonuçları.....	66
iv. Meşru İktidar Anlayışında Max Weber Tipolojisi ..	73
aa. Geleneksel İktidar.....	74
bb. Hukuksal (Akılcı) İktidar	75
cc. Karizmatik İktidar	75
4. Siyasal İktidar Modelleri.....	76
B. Kurumsallaşmış Siyasal İktidar: Devlet.....	79
1. Devlet Tanımları (İdeolojik ve Sosyolojik)	81
2. Devletin Unsurları.....	84
a) Ülke.....	84
b) İnsan Topluluğu.....	86
i. Ulus Kavramı	87
aa. Objektif Ölçütlere Göre Ulus: Alman Ulus – Irk Anlayışı.....	89
bb. Sübjektif Ölçütlere Göre Ulus: Fransızların Ulus Anlayışı.....	90
ii. Modernleşme Süreci ve Ulus Devlet	91
c) Egemenlik unsuru	93
i. Egemenlik - Siyasal İktidar İlişkisi.....	95
ii. Halk Egemenliği Anlayışı	99
iii. Millet (Ulus) Egemenliği Anlayışı.....	108
iv. Günümüz Egemenlik Anlayışı ve Sonuçları	115
II. Devletin Organları.....	124
A. Devletin Organlarının Oluşumu.....	124
1. Yasama Organının Oluşumu	125
a) Kurumsal Yapılanma Modelleri: Tek Meclis/Çift Meclis	127
b) Yasama Organı Üyelerinin Belirlenme Yöntemi.....	131
c) Yasama Organı Üyelerinin Statü Güvenceleri.....	135
i. Yasama Sorumsuzluğu: Temsilcinin İfade Özgürlüğünün Güvencesi	136
ii. Yasama Dokunulmazlığı: Temsilcinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı.....	140

d) Yasama Organı Üyeliğinin Sona Ermesi.....	157
2. Yürütme Organının Oluşumu.....	160
a) Yürütme Organının Yapısı	161
i. Demokratik Anayasal Sistemlerde.....	161
ii. Monokratik Sistemlerde	163
b) Yürütme Organının Sorumluluğu; Hesap Verme Yükümlülüğü.....	164
i. Siyasi Sorumluluk	164
ii. Cezai Sorumluluk	165
3. Yargı Organının Oluşumu.....	166
a) Yargı Organının Örgütlenmesi	166
b) Yargı Organının Bağımsızlığı.....	167
B. Devlet Organlarının İşlevleri (Yatay Kuvvetler Ayrılığı)	170
1. Yasama Organın İşlevi.....	170
a) Yasama İşlevinin Özelliği	170
b) Yasama İşlevinin Konusu.....	173
2. Yürütme Organının İşlevi	174
a) Yürütme İşlevinin Özellikleri	174
b) Yürütme İşlevinin Konusu ve Niteliği.....	175
3. Yargı Organının İşlevi	176
a) Yargı İşlevinin Özelliği	176
b) Yargı İşlevinin Konusu	177
C. İşlemler Teorisi	179
1. Hukukta “İşlem” Kavramı.....	184
2. Anayasa	184
3. Kanun	187
a) Maddî Anlamda Kanun	188
i. Kanunun Genelliği	189
ii. Kanunun Sürekliliği	190
b) Şeklî Anlamda Kanun	190
4. Yürütmenin Düzenleyici İşlemleri.....	190
a) Kanun Hükmünde Kararname	192

b) Başkanlık /Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri.....	195
c) Tüzük	197
d) Yönetmelik.....	198
5. Olağanüstü Dönem İşlemleri.....	199
III. Devlet Biçimleri.....	208
A. Üniter Devlet Modeli.....	212
1. Merkezi(yetçi) Üniter Devlet	215
2. Yerinden Yönetimli Üniter Devlet.....	217
B. Bölge Devlet	220
C. Karma (ya da Bileşik) Devlet.....	236
1. Devletler Birliği Modeli	237
2. Devletler Topluluğu Modeli.....	238
a) Konfederasyon	239
b) Federal Devlet (Federasyon).....	241
IV. Hükümet Şekilleri	
(Ya da Siyasal Rejimler).....	271
A. Siyasal Organların İlişkilerine Göre Siyasal Rejim Tanımı.....	275
B. Siyasal Rejimleri Sınıflandırma Ölçüsü Olarak Kuvvetler	
(Güçler) Ayrılığı Teorisi	276
C. Siyasal Rejimlerin Sınıflandırması	279
1. Meclis Hükümeti Sistemi.....	279
2. Parlamenter Rejim.....	287
a) Parlatentonun Ortaya Çıkışı.....	292
i. Magna Carta'nın İmzalanması.....	294
ii. Büyük Konsey'in Güç Merkezine Dönüşümü.....	295
iii. Seçimlerin Ortaya Çıkışı ve Lordlar ve Avam	
Kamarası Ayrımı	297
b) Diğer Organların ve Kuralların Ortaya Çıkışı	299
i. Kabinenin Ortaya Çıkışı.....	299
ii. Kabinenin Kral'dan Kopuşu	301
3. Başkanlık Rejimi	321
4. Yarı Başkanlık Rejimi	347

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMUN GÜVENCESİ OLAN

ANAYASA

I. Devletin Hukuksal Çerçevesi - Anayasa	357
A. Anayasa Kavramı.....	359
B. Anayasa Tanımları.....	362
1. Maddi Anlamda Anayasa Tanımı.....	363
2. Şekli Anlamda Anayasa Tanımı.....	364
C. Farklı Anayasa Tanımlarının Hukuksal Sonuçları.....	367
D. Anayasalar Neden “Önemli Belgeler” dir?	372
E. Anayasa Türleri.....	380
1. Yazılı Anayasalar.....	381
2. Teamüli (Yazılı Olmayan) Anayasalar	381
3. Teamüli (Yazılı Olmayan) Anayasa mı, Yoksa “Anayasa Teamülleri” mi?	383
4. Yumuşak (Bükülgen/Esnek) Anayasalar – Katı (Sert) Anayasalar	387
F. Anayasaların Yapılması ve Değiştirilmesi.....	391
1. Asli Kurucu İktidar ve Tali (Türev) Kurucu İktidar.....	393
2. Asli Kurucu İktidar – Tali Kurucu İktidar Özellikleri.....	396
3. Asli Kurucu İktidar Hangi Durumlarda Ortaya Çıkar?.....	399
4. Asli Kurucu İktidar Biçimleri (Usul ve Yöntemleri).....	403
a) Ferman Anayasalar (Octroi, Constitution Octroyée) ...	403
b) Misak Anayasalar (Constitution – Pacte)	404
5. Demokratik Anayasa Yapım Süreçleri ya da Demokratik Anayasalar Nasıl Yapılır?	405
a) Asli Kurucu İktidar Olarak Kurucu Meclis.....	406
b) Asli Kurucu İktidar Olarak Kurucu Referandum.....	415
6. Tali Kurucu (Anayasayı Değiştiren) İktidar Özellikleri	421
a) Türkiye’de Tali Kurucu İktidara Sınır Getiren “Usul ve Yöntemler”	430

b) Tali Kurucu İktidara Sınır Olarak “Kurucu İlkeler ve Felsefe”	432
c) Türk Anayasalarında Kurucu Felsefe ya da İlkeler Var Mıdır?.....	438
d) Kurucu İlkeler ya da Felsefeyi Koruma Altına Alan Hukuksal Formül: “Değişmezlik Yasası”	447
e) Değişmezlik Yasası ve Cumhuriyet Anayasaları	454
G. Anayasacılık Hareketleri	459
1. Batı’da Anayasacılık Hareketleri	460
2. 18. Yüzyıl Liberal Anayasacılık Hareketinin Nirengi Noktaları.....	462
3. Yazılı Anayasalar Geleneği Daha Sonraları Nasıl Devam Etti?	465
4. 2. Dünya Savaşı Sonrası Anayasacılık Hareketinin Belirgin Özelliği	468
5. Günümüz Anayasa Yapma Yönteminin (Anayasacılık Hareketinin) Özelliği.....	470
6. Günümüz Anayasacılık Anlayışının ve Hareketinin Siyasal Sonuçları	474
7. Demokratik Anayasa Yapımının İlk Örnek Modeli	478
8. Son Dalga Anayasacılık Hareketinin Özgün Bir Örneği: G. Afrika Anayasası.....	483
9. Anayasacılık Hareketi ve Doğu Avrupa’da Anayasa Yapma Süreçleri.....	488
10. Yeni Anayasacılık Hareketleri ve “Venedik Komisyonu”	492
11. Ekolojik/Yeşil Anayasacılık.....	495
H. Osmanlı’da ve Türkiye’de Anayasacılık Hareketleri.....	498
I. Anayasaların Üstünlüğü ve Sonuçları	506
1. Kurallar Kademelenmesi (Normlar Hiyerarşisi).....	507
2. Anayasanın Üstünlüğünün Hukuksal Sonuçları.....	510
3. Anayasanın Bağlayıcılığı İlkesi	511

4. Yasallık ve Anayasallık Denetimi (Hukuksallık Denetimi) Kavramları.....	513
II. Demokrasi.....	520
A. Demokratik Siyasal Sistem Kavramı (ve Unsurları)	520
B. Demokrasinin Kökeni ve Gelişimi.....	522
C. Demokrasilerin Uygulanma Modelleri (Demokrasi Biçimleri)	535
1. Doğrudan Demokrasi.....	538
2. Temsili Rejim ya da Temsili Demokrasi	540
3. Yarı Temsili Demokrasi.....	546
4. Yarı Doğrudan Demokrasi	548
D. Demokrasilerin Kurucu (Onsuz Olmaz) Unsurları.....	550
1. Siyasal Katılma (Katılım).....	552
a) Siyasal Katılma ve Yöntemleri: Teorik (ve Siyasal) Temel	552
b) Günümüzde Siyasal Katılım Mekanizmaları	556
i. Referandum	557
aa. Hukuksal Bağlayıcılıkları Açısından Referandumlar	559
Danışma Referandumu	559
Karar Referandumu	559
bb. Konusu Açısından Referandumlar.....	560
Kurucu Referandum.....	560
Yasama Referandumu.....	560
Milletlerarası Referandum	561
cc. Usul Açısından Referandumlar	562
Zorunlu Referandum	562
İhtiyarî Referandum	562
dd. İşlevi Açısından Referandumlar	563
ee. Referandumlarda Konunun Tekliği İlkesi	563
ii. Referanduma Benzer Bir Diğer Yöntem: Halkın Kanun Teklifi (Halkın Girişimi)	565
aa. Tasarısız Teklif.....	566
bb. Tasarılı Teklif.....	566

iii.	Referanduma Benzer Diğer Bir Yöntem: Halkın Vetosu (Veto Populaire)	567
iv.	Referanduma Çok Benzeyen, Ancak Demokrasi Karşısı Bir Yöntem: Plebisit	569
2.	Siyasal Katılma ve Sivil Toplum.....	577
a)	Seçimler	577
i.	Genel Oy İlkesi Öncesinde Bazı Kısıtlama Nedenleri.....	578
ii.	Günümüzde Geçerli Olan Oy İlkeleri.....	582
aa.	Günümüzde Genel Oy	582
bb.	Genel Oy İlkesini İhlal Etmeyen Bazı Kısıtlamalar	582
cc.	Eşit Oy	586
dd.	Serbest Oy	588
ee.	Bireysel Oy İlkesi	591
ff.	Gizli Oy İlkesi	592
iii.	Seçim Çevreleri	593
iv.	Seçim Sistemlerine İlişkin Uygulanma Esasları... ..	596
aa.	Tek Dereceli – İki Dereceli Seçim.....	596
bb.	Tek Turlu – İki Turlu Seçim.....	597
v.	Seçim Sistemleri (ve Seçim Sistemi ile Parlamento Yapısı Arasındaki İlişki)	597
aa.	Çoğunluk Sistemleri.....	598
bb.	Oranlı (Nisbi) Temsil Sistemleri.....	603
vi.	Seçim Uyuşmazlıklarının Çözümü.....	608
b)	Siyasal Katılım Aracı Olarak Siyasal Partiler.....	611
i.	Siyasal Partilerin Kısa Tarihçesi.....	611
ii.	Siyasal Partilerin Yapıları	612
iii.	Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları.....	614
iv.	Siyasal Partilerin Denetimi.....	617
aa.	Siyasal Partilerin Malî Denetimi.....	618
bb.	Siyasal Partilerin Hukuki Denetimi - Siyasal Partilerin Kapatılması.....	619
c)	Siyasal Katılım Aracı Olarak Sivil Toplum	623
3.	Çoğulculuk İlkesi	626

a) Kurumsal Çoğulculuk.....	626
b) İdeolojik Çoğulculuk.....	628
4. Temel Hak ve Özgürlükler (İnsan Hakları).....	636
a) Kavram Olarak İnsan Hakları.....	637
b) İnsan Hakları Hukuku	641
5. Hukukun Üstünlüğü İlkesi	656
III. Anayasa Yargısı	658
A. Anayasaya Uygunluk Denetimi (Modeller ve Gelişimleri)	658
1. Siyasal Denetim Modeli.....	658
2. Yarı Siyasal Denetim Modeli	660
3. Yargısal Denetim Modeli.....	663
a) ABD Modeli (Judicial Review) (ya da Yaygın Denetim)	664
b) Avrupa Modeli (ya da Tekel – Tekelci Denetim)	668
B. Avrupa Modelinin Temel Özellikleri ve Denetim Biçimleri	669
1. Anayasa Mahkemelerinin Kuruluşu (Oluşumu).....	670
2. Anayasa Mahkemelerinin İşlevi (Görev ve Yetkileri).....	673
3. Anayasa Mahkemelerinin Denetlediği İşlemler (Normlar)	675
4. Anayasa Mahkemelerinin Denetlemede Kullandığı Normlar	685
5. Kanunların Anayasaya Uygunluğu Konusunda Şekil ve Esas Denetimi.....	695
6. Anayasaya Uygunluk Denetiminde; Önce Denetim – Sonradan Denetim	707
7. Anayasa Mahkemelerine Başvuru Yapabilen Kişi ya da Kurumlar.....	711
8. Anayasa Mahkemelerine Başvuru Yolları ve Süreleri.....	716
a) Soyut Norm Denetimi (İptal Davası Yolu).....	717
b) Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu ya da Defi Yolu).....	721
c) Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti).....	728
9. Anayasaya Uygunluk Denetiminde Kararların Etkisi.....	738

a) Kararların Zaman Bakımından Etkisi.....	739
b) Kararların Kişi Bakımından Etkisi	741
KAYNAKÇA	743